

ANALIZA CADRULUI LEGISLATIV PRIVIND PROBLEMELE COPIILOR RĂMAȘI FĂRĂ ÎNGRIJIRE PĂRINTEASCĂ

Maricela BEJAN

Catedra Asistență Socială

At a time when government responses to child and family policy issues are subject to radical change, this article analyses the principal areas of social policy affected by the needs of children and of parents.

Over the past number of years there has been a significant refocus in the delivery of Child Welfare and Protection Services in Moldova. There has been a move towards developing family and community support initiatives in order to identify issues at an early stage and to address them within the context of the family, while at the same time ensuring high quality care structures for any child in need of them.

Începând cu anul 1990 Republica Moldova a suportat multiple consecințe ale procesului de tranziție de la economia centralizată spre o economie de piață, ceea ce a condus la stagnare economică, creșterea inegalității veniturilor și la deteriorarea condițiilor de trai ale familiilor și copiilor.

Declinul economic a condus la deteriorarea standardelor de viață, la deprecierea salariilor și a altor surse de venit, precum și la limitarea posibilităților de angajare în câmpul muncii. Situația economică precară a generat o migrare considerabilă a populației. În ultimii ani aceasta a devenit o modalitate de complementare a veniturilor familiale. Ca rezultat, copiii adesea sunt lăsați în grija bunicilor, vecinilor sau rudelor, mulți dintre ei abandonează școala sau ajung în stradă.

Impactul combinat al sărăciei, alcoolismului, dependenței de droguri, traficului de ființe umane și prostituției, violenței în familie și al investițiilor neadecvate în sectorul social au slăbit capacitatea familiilor de a-și ocroti copiii, cauzând creșterea numărului de copii cu necesități speciale, în mod deosebit abandonați, fără adăpost, abuzați, neglijați, al copiilor aflați în conflict cu legea, dependenți de droguri și alcool. Familia s-a detașat în mare măsură de grijile sănătății fizice, morale și intelectuale a propriilor copii. Toate acestea afectează din ce în ce mai mult bunăstarea copilului și a familiilor. Copiii ajung să fie privați de grija părintească și de mijloace de trai, ca rezultat fiind instituționalizați.

În scopul promovării eficiente a politicii statului în vederea îmbunătățirii calității vieții copilului și a familiei, Guvernul Republicii Moldova a adoptat o serie de legi: Legea privind drepturile copilului, nr.338-XIII din 15.12.1994; Codul Familiei, nr.1316-XIV din 26.10.2000; Hotărârea nr.51 din 23.01.2002 despre aprobarea Concepției naționale privind protecția copilului și a familiei; Hotărârea nr.1478 din 15.11.2002 cu privire la indemnizațiile adresate familiilor cu copii; Hotărârea nr.512 din 25.04.2003 privind aprobarea Listei contraindicațiilor medicale pentru persoanele care intenționează să adopte copii; Hotărârea nr.812 din 02.07.2003 cu privire la aprobarea Standardelor minime de calitate pentru casele de copii de tip familial; Hotărârea nr.450 din 28.04.2006 pentru aprobarea Standardelor minime de calitate privind îngrijirea, educarea și socializarea copilului din Centrul de plasament temporar; Hotărârea nr.581 din 25.05.2006 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la condițiile de stabilire și plată a indemnizațiilor pentru copiii adoptați și cei aflați sub tutelă/curatelă; Hotărârea nr.432 din 20.04.2007 pentru aprobarea Standardelor minime de calitate privind îngrijirea, educarea și socializarea copiilor din instituțiile de tip rezidențial; Hotărârea nr.1177 din 31.10.2007 cu privire la instituirea Comisiei pentru protecția copilului aflat în dificultate și aprobarea Regulamentului-cadru de activitate a acesteia; Hotărârea nr.1361 din 07.12.2007 pentru aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la serviciul de asistență parentală profesionistă; Hotărârea nr.314 din 17.03.2008 pentru aprobarea Regulamentului privind utilizarea mijloacelor financiare din bugetul de stat în scopul organizării odihnei și întremării unor categorii de copii în sezonul estival 2008; Hotărârea nr.1479 din 25.12.2008 privind aprobarea Standardelor minime de calitate pentru serviciul de asistență parentală profesionistă; Planul Național de măsuri cu privire la protecția copiilor rămași fără îngrijirea părinților pentru anii 2010-2011.

Toate aceste legi, acte normative și strategii statale prevăd apărarea drepturilor și intereselor legitime ale copiilor rămași fără îngrijire părintească.

Conform art.51 (1) din Codului Familiei, se consideră copil persoana care nu a atins vârsta de 18 ani. Copilul rămâne fără îngrijire părintească în cazurile de deces al părinților, de decădere a lor din drepturile părintești,

de abandon, de declarare a părinților ca fiind incapabili, de boală sau absență îndelungată, de eschivare de la educația copiilor, de la apărarea drepturilor și intereselor lor legitime, inclusiv în cazul refuzului părinților de a-și lua copiii din instituțiile educative, curative sau din alte instituții în care se află aceștia, precum și în alte cazuri de lipsă a grijii părintești [1].

Potrivit Legii privind drepturile copilului, toți copiii sunt egali în drepturi, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, sex, limbă, religie, convingeri, avere sau origine socială [6]. Fiecare copil are dreptul să locuiască în familie, să-și cunoască părinții, să beneficieze de grija lor, să coabiteze cu ei, la educație din partea părinților, la dezvoltarea capacităților intelectuale, la libertatea gândirii și conștiinței, la apărarea demnității și onoarei [1, art.51]. În cazul în care părinții nu au posibilitatea de a întreține copiii minori, copiii au dreptul la întreținere de către surorile și frații majori apti de muncă care dispun de mijloace financiare [1, art.86] sau la întreținere de către bunici care dispun de mijloace eficiente [1, art.87]. Copilul nu poate locui în familia sa biologică sau extinsă când aceasta contravine intereselor sale.

Drepturile la educație ale copilului rămas fără îngrijire părintească sunt asigurate de autoritatea tutelară. Autoritatea tutelară depistează copiii rămași fără ocrotire părintească, ține evidența acestora și, în fiecare caz aparte, în dependență de circumstanțele concrete în urma cărora copiii au rămas fără ocrotire părintească, alege forma adecvată de protecție a copiilor, asigurând controlul sistematic asupra condițiilor de întreținere, educație și instruire a acestora [1, art.112 alin.(2)]. Organul abilitat cu eliberarea avizului pentru aprobarea măsurilor de protecție a copilului și monitorizarea acestora este Comisia pentru protecția copilului aflat în dificultate. Comisia are următoarele scopuri: garantarea și promovarea bunăstării copilului, asigurarea dreptului copilului de a crește într-un mediu familial, ținând seama, în primul rând, de interesul superior al copilului, pentru a-i asigura o dezvoltare armonioasă din punct de vedere emoțional, intelectual și fizic; asigurarea alegerii formei optimale de îngrijire a fiecărui copil, cu accent pe serviciile de tip familial, pe plasamentul într-un serviciu de tip rezidențial, aceasta fiind măsura finală de protecție a copilului [4, p.2].

Luând în considerație efectele negative ale instituționalizării asupra copilului, politicile sociale de stat sunt orientate spre dezinstituționalizare și favorizarea serviciilor de ocrotire a copilului rămas fără îngrijire părintească de tip familial. Planul Național de măsuri cu privire la protecția copiilor rămași fără îngrijire părintească pentru anii 2010-2011 prevede elaborarea și promovarea mecanismelor de supervizare și monitorizare a activității Comisiilor pentru protecția copilului aflat în dificultate, în scopul eficientizării procesului de prevenire a instituționalizării copilului [7, p.2].

Comisia pentru protecția copilului aflat în dificultate are următoarele obiective: monitorizarea respectării prevederilor actelor normative, în cazul recomandării de a plasa copilul în servicii de tip familial, apropiat mediului familial; plasarea copilului în familia asistenților parentali profesioniști, în conformitate cu Regulamentul cu privire la serviciul de asistență parentală profesionistă; informarea consiliului raional/municipal despre necesitatea dezvoltării serviciilor noi de protecție a copilului sau extinderii celor existente; monitorizarea serviciilor prestate copiilor aflați în dificultate; înscrierea într-un registru special a organizațiilor neguvernamentale care prestează servicii de protecție a copilului în respectiva unitate administrativ-teritorială; recepționarea plângerilor ce țin de protecția copilului aflat în dificultate în diferite tipuri de îngrijire, examinarea și, după caz, readresarea lor pentru examinare autorității tutelare, monitorizarea examinării plângerilor în cauză; prezentarea rapoartelor trimestriale Consiliului raional/municipal și anual – Ministerului Protecției Sociale a Familiei și Copilului [4, p.2].

În Codul Familiei sunt menționate următoarele forme de protecție a copilului rămas fără ocrotire părintească: reintegrarea în familia biologică – familia în care s-a născut, în familia extinsă – rudele lui până la gradul IV inclusiv; adopția; tutela (curatela); asistența parentală profesionistă; plasamentul în casa de copii de tip familial; plasamentul în instituția rezidențială de orice tip, alte forme de protecție, în condițiile legii. La alegerea formei de protecție se va lua în considerație cu prioritate interesul superior al copilului. De asemenea, se va ține cont în mod obligatoriu de proveniența etnică, de apartenența la o anumită cultură, de religie, limbă, starea de sănătate și dezvoltarea copilului în vederea creării unor condiții de viață care să asigure continuitatea în educația lui. Autoritatea tutelară monitorizează și evaluează, nu mai rar de o dată în șase luni, situația copilului rămas fără ocrotire părintească, căruia i s-a aplicat o formă de protecție [1, art.115].

La luarea deciziilor referitor la protecția copilului organele cu responsabilități în domeniul protecției copilului vor ține cont de următoarele principii: prevalarea interesului superior al copilului; asigurarea dreptului copilului de a fi îngrijit de către părinții săi; responsabilitatea părinților de a-și îngriji copiii și de a le asigura

o dezvoltare fizică, mintală, spirituală, morală și socială adecvată; asigurarea creșterii copilului într-un mediu familial pentru dezvoltarea deplină și armonioasă a personalității sale; necesitatea de a dezvolta capacitatea copilului pentru ca acesta să fie în stare să-și exprime opiniile referitor la problemele ce-l afectează și luarea în considerație a opiniilor copilului în funcție de vârsta și gradul său de maturitate; prioritatea menținerii relațiilor familiale, inclusiv plasarea împreună a copiilor din aceeași familie, în cazul în care nu este posibil ca aceștia să rămână cu părinții biologici; oportunitatea creșterii în continuare a copilului în mediul său etnic, religios, cultural și lingvistic; obligativitatea acordării protecției și asistenței sociale în cazul în care un copil se află în dificultate; necesitatea păstrării în strictă confidențialitate a informației cu privire la copil și familia sa [4, p.5].

Măsurile de protecție alternativă a copilului rămas fără îngrijire părintească, ca răspuns la nevoia de separare temporară sau permanentă a copilului de familia biologică, sunt prioritar formele de protecție de tip familial: Casele de copii de tip familie, Asistența parentală profesionistă și Centrele de plasament de tip familial.

Standardele minime de calitate pentru serviciul de asistență parentală profesionistă și casele de copii de tip familie se bazează pe următoarele principii: *principiul respectării interesului superior al copilului* – toate acțiunile și deciziile privind copilul trebuie să răspundă necesităților copilului și să asigure dezvoltarea armonioasă a acestuia; *respectarea dreptului copilului de a crește și a fi educat în familie* – fiecare copil are dreptul să locuiască în familie, să-și cunoască părinții, să beneficieze de grija lor, cu excepția cazurilor în care separarea de părinți este în interesul superior al acestuia; *respectarea identității copilului* – luarea în considerație a totalității trăsăturilor personale și comportamentale ale copilului ca individ și membru al societății; *menținerea legăturilor cu familia biologică a copilului* – copilul separat de părinți are dreptul să întrețină relații personale și contacte directe și indirecte cu părinții, dacă aceasta nu contravine intereselor lui; *plasarea fraților și surorilor împreună* – la prestarea serviciilor se va respecta dreptul fraților și surorilor de a locui împreună; *respectarea opiniei copilului* – copilul participă la luarea deciziilor cu privire la îngrijire și planurile de viitor, în funcție de vârstă, experiență și capacitatea de înțelegere, și beneficiază de sprijin și asistență în exercitarea acestui drept; *nondiscriminarea* – acceptarea diversității etnoculturale și promovarea egalității; *abordarea individualizată multidiscplinară* – asigurarea intervenției personalizate, pe o perioadă determinată de timp, cu obiective, activități și termene de realizare prestabilite, adecvate nevoilor copilului, cu participarea specialiștilor și a familiei; *accesul la servicii sociale de calitate* – asigurarea respectării standardelor minime de calitate a serviciilor sociale; *confidențialitatea informației despre copil și familie* – dreptul copilului și al familiei la intimitate și la respectarea vieții sale private [5, p.2].

La soluționarea problemei ce ține de plasarea copilului într-o instituție de tip familial se va ține cont de opinia copilului, de recomandările incluse în planul său individualizat. În luarea deciziei de a plasa copilul în familie se va ține cont de factorii care pot influența procesul de adaptare a copilului; decizia urmează a fi luată de echipa multidisciplinară, pe baza unei analize a informațiilor disponibile referitoare la familie și la copil. Necesitățile specifice culturale, etnice, religioase, de origine și de limbă ale copilului vor fi comparate cu cele ale familiei de părinți-educatori în care urmează a fi plasat copilul. Copilul va fi pregătit în vederea plasării; i se vor explica motivele ce au determinat plasarea; același lucru se va efectua cu părinții-educatori, care trebuie să cunoască în detaliu profilul specific al copilului ce urmează a fi plasat în familie.

Procedurile de admitere a copiilor: întocmirea dosarului copilului; procesul de evaluare multidisciplinară; elaborarea planului individualizat de servicii. Copiii beneficiază de reevaluări periodice: în primele 3 luni – lunar; de la 3 până la 12 luni – trimestrial; în continuare – semestrial.

Pe baza evaluării realizate de echipa multidisciplinară, pentru fiecare copil se elaborează un plan individualizat de servicii. Se va acorda o atenție specială copiilor care au fost implicați în diverse situații de abuz; se va evalua fiecare caz în parte. Copiii vor fi evaluați în mod individualizat, se va încuraja sentimentul de încredere în forțele proprii, se va ține cont de mediul din care provin și de problemele lor specifice, personale [3, p.2].

De asemenea, statul alocă indemnizații pentru copiii rămași fără îngrijire părintească și educați într-o familie substituit. Copilului adoptat sau aflat sub tutelă i se oferă indemnizație lunară pentru îngrijirea copilului până la vârsta de 1,5 ani; indemnizație lunară pentru întreținerea copilului cu vârsta între 1,5 și 16 ani. Femeii necăsătorite care adoptă un copil i se stabilește o indemnizație ca pentru familia condusă de o mamă singură, în baze generale, din ziua adoptării hotărârii privind încuviințarea adopției [2, p.2].

Eforturile depuse de stat în ceea ce privește protecția socială a familiei și copilului prin elaborarea legilor, standardelor și regulamentelor au condus la dezvoltarea politicilor sociale axate pe protecția interesului superior al

copilului. Situația s-a schimbat semnificativ în ultimii ani în ceea ce privește abordarea noțiunii de protecție a copilului rămas fără îngrijire părintească. Însă, continuă să existe o serie de curențe la nivel de stat: criza economică continuă cauzează o permanentă insuficiență de finanțare a sectorului social, ceea ce, la rândul său, conduce la limitarea accesului la serviciile sociale oferite copiilor și familiilor (învățământ, sănătate, protecție socială) și a calității acestora, multe legi ce abordează problemele copiilor rămași fără îngrijire părintească poartă caracter declarativ, iar mecanismele de aplicare a acestora sunt subdezvoltate. De asemenea, sistemul instituțional de protecție a familiei și copilului este fragmentar, responsabilitatea fiind împărțită între mai multe autorități la nivel central și local.

Pentru o mai bună funcționare a politicilor sociale de stat privind copilul rămas fără îngrijire părintească propunem următoarele: perfecționarea cadrului legislativ și normativ, completarea lui cu prevederi privind responsabilizarea părinților în ce privește respectarea drepturilor copilului; dezvoltarea rețelei de servicii prestate de casele de copii de tip familial, de asistență parentală profesionistă, a centrelor de plasament temporar și de zi pentru protecția copiilor rămași fără îngrijire părintească; instruirea tutorilor/îngrijitorilor copiilor rămași fără îngrijire părintească cu referire la particularitățile psiho-emoționale și de dezvoltare ale acestora; organizarea instruirilor comune pentru asistenți sociali, psihologi, pedagogi, colaboratorii poliției, procurori, lucrători medicali și angajați ai unităților administrativ-teritoriale; sensibilizarea opiniei publice față de importanța suportului oferit creșterii și dezvoltării copiilor rămași fără îngrijire părintească prin diverse companii, emisiuni televizate și radio.

Referințe:

1. Codul Familiei, nr.1316-XIV din 26.10.2000 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr.47-48/210.
2. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.1478 din 15.11.2002 cu privire la indemnizațiile adresate familiilor cu copii // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.154, art.1612.
3. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.812 din 02.07.2003 cu privire la aprobarea Standardelor minime de calitate pentru casele de copii de tip familial // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.149, art.863.
4. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.1177 din 31.10.2007 cu privire la instituirea Comisiei pentru protecția copilului aflat în dificultate și aprobarea Regulamentului-cadru de activitate a acesteia // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.178-179, art.1248.
5. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.1479 din 25.12.2008 privind aprobarea Standardelor minime de calitate pentru serviciul de asistență parentală profesionistă // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.1-2, art.1.
6. Legea privind drepturile copilului, nr.338-XIII din 15.12.1994 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.13/127.
7. Planul Național de măsuri cu privire la protecția copiilor rămași fără îngrijirea părinților pentru anii 2010-2011.

Prezentat la 20.03.2011